

MULTIFUNCTIONELE LANDBOUW

VEELZIJDIG BOEREN MIDDEN IN DE SAMENLEVING

VOORWOORD

De Multifunctionele Landbouw is een groeiende sector. Steeds meer agrarische bedrijven combineren de productie van voedsel en groen met de levering van maatschappelijke producten en diensten. LTO Nederland erkent het belang van deze sector en heeft in de modernisering van LTO Nederland naast LTO Dier en LTO Plant een derde pijler benoemd, te weten LTO Multifunctionele Landbouw (LTO MFL). Hierin werken de diverse branches in de multifunctionele landbouw en de regionale LTO-organisaties samen aan de verdere ontwikkeling van multifunctionele landbouw.

In de laatste meting in 2013 waren er 12.800 bedrijven met een gezamenlijk omzet aan 'multifunctionele landbouw' van bijna 0,5 miljard euro. Dat betrof een groei van 60% ten opzichte van 2007. Qua omzet is de multifunctionele landbouw daarmee vergelijkbaar met de sector vollegrondsgroente, fruit of bloembollen. De multifunctionele landbouw is een sector die er toe en is economisch relevant!

De nieuwe positie binnen LTO Nederland als platform LTO MFL vraagt om meer inzicht in wie de MFL-leden zijn, welke behoeften er leven en kennis over hoeveel leden denken aan het oppakken van een multifunctionele activiteit. Daartoe is in het najaar van 2017 en het voorjaar van 2018 een groot ledenonderzoek uitgevoerd. Dit rapport presenteert daarvan de resultaten.

Arjan Monteny

Voorzitter LTO Multifunctionele Landbouw

Juli 2018

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	1
INHOUDSOPGAVE	3
DE MULTIFUNCTIONELE LANDBOUW	5
LTO MULTIFUNCTIONELE LANDBOUW	6
MFL-LEDEN LTO NEDERLAND	7
LEDENENQUÊTE	8
KNELPUNTEN EN BEHOEFTE	9
CONCLUSIE	10

DE MULTIFUNCTIONELE LANDBOUW

De multifunctionele landbouw (MFL) is een economisch sterke sector met grote maatschappelijke waardering. Dat maakt dat MFL relevant is en de komende jaren nog belangrijker gaat worden. MFL heeft een serieus verdienmodel voor boeren en tuinders. Circa 25% van de boeren en tuinders is actief in de MFL en 10% wil actief worden binnen nu en 5 jaar. **MFL-boeren leveren een grote maatschappelijke bijdrage, zorgen voor het platteland, weten aan te haken bij de maatschappij en zijn van grote economische waarde.** De vraag naar MFL-boeren groeit.

De land- en tuinbouw zorgt voor gezond voedsel en mooie planten. De wijze waarop dit gebeurt – in het bijzonder het respect voor mens, dier en omgeving – creëert een sfeer en cultuur die voor vele andere doeleinden ingezet kan worden. Bij ondernemers die gepassioneerd zijn, die handelen met liefde voor dier en omgeving, daar wil je direct je voedsel kopen. Maar daar willen ook honderdduizenden mensen recreëren, vinden opvoeders het nuttig om kinderen hier op te laten groeien of wat over te leren en kan het belang van verantwoord omgaan met natuur en biodiversiteit getoond worden. Last but not least is het bij uitstek een plaats om – veel effectiever en kostenefficiënter dan in intramurale zorginstellingen – uiteenlopende zorgvragen in te vullen en daarmee de groeiende zorgopgave in Nederland beheersbaar te maken.

Op dit moment kent de MFL een omzet van ruim 500 miljoen euro. Eerder is in onderzoek in opdracht van de overheid vastgesteld dat de sector een **potentiele omzet heeft tussen de 1,5 en 2 miljard euro.**

LTO MFL werkt aan het verzilveren van de potentie van de multifunctionele landbouwsector voor de agrarische sector. De multifunctionele landbouw is een sector met economische en maatschappelijke betekenis die zich de komende jaren verder ontwikkelt:

- Het aantal multifunctionele bedrijven neemt toe;
- De omvang van de multifunctionele activiteiten per bedrijf nemen toe;
- De kwaliteit neemt toe in de ogen van de consument en maatschappij.

LTO MULTIFUNCTIONELE LANDBOUW

LTO Multifunctionele landbouw is een samenwerking van regionale LTO's en branche-partijen. De aangesloten branche-partijen zijn:

- Federatie Landbouw en Zorg (820 leden)
- Vereniging Agrarische Kinderopvang (48 leden)
- Platform Boerderijeducatie Nederland (240 leden)
- Boerennatuur.nl (40 agrarische collectieven, ca. 8000 boeren)
- VeKaBo (ca 1000 leden)
- Coöperatie Landwinkel (ca 100 boerderijwinkels)
- LTO Paardenhouderij (906 leden)

LTO MFL verbindt ondernemerschap van multifunctionele landbouw bedrijven. MFL bedrijven zijn **bedrijven die de verbinding met de maatschappij, markt en omgeving tot de kern van hun bedrijf gemaakt hebben**. LTO MFL faciliteert de ontwikkeling van de waarde creatie en het verzilveren van de potentie die in de markt aanwezig is voor onze leden.

Visie

LTO MFL geeft zich de taak tot het inspireren van alle boeren en tuinders als het gaat om MFL en ook om hen te wijzen op de kansen die er liggen op het gebied van MFL. Kansen die anders door 'ondernemers van buiten' worden gepakt.

Daarbij is het van belang dat de overheid zorgt voor passende wet- en regelgeving, die rekening houdt met de **unieke kenmerken en de relatieve kleinschaligheid** van de tak binnen het bedrijf. Binnen LTO MFL werken professionele organisaties samen om sterker te staan in de landelijke landbouw- en lobby-agenda, strategische beleidsvorming en standpuntbepaling op landelijk niveau.

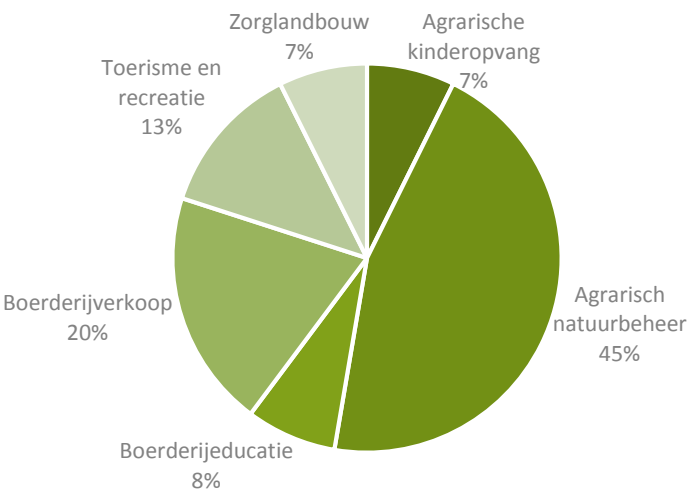
Tot slot heeft MFL ook een brede maatschappelijke gunfactor, die voor heel de landbouw ook communicatief van waarde is. Binnen LTO MFL werken partijen samen om de **waarden van de agrarische sector** te verzilveren in de verschillende sectoren van de multifunctionele landbouw, waarbij het onder andere gaat om de waarden:

- Groen en natuur
- Dieren
- Uitzicht, rust en ruimte
- Eten
- Seizoenen
- Boerenleven / rolmodel boer

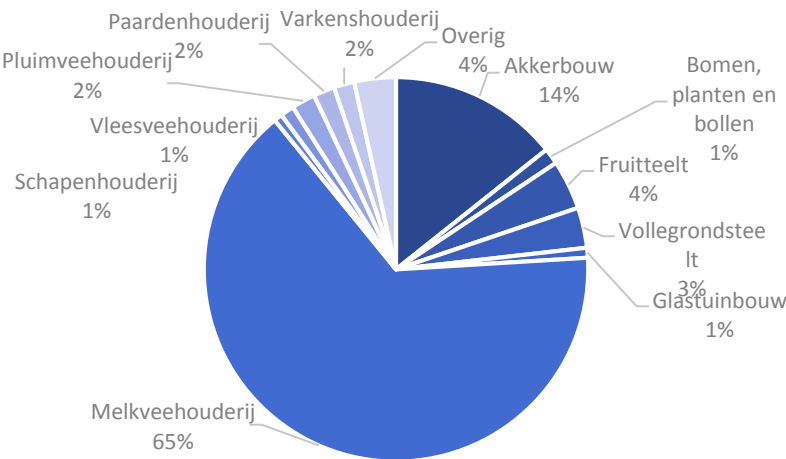
MFL-LEDEN LTO NEDERLAND

In totaal zijn er **5.137 MFL-bedrijven** lid bij LTO Nederland, respectievelijk 3.534 leden bij LTO Noord, 1.252 leden bij ZLTO en 351 leden bij LLTB. Daarmee staat circa **15% van de leden van LTO Nederland** geregistreerd met een multifunctioneel landbouwbedrijf. 65% van de ondernemers combineren de MFL-tak met melkveehouderij (LTO Noord: 73,5%, ZLTO: 24,5%, LLTB: 29,9%) en 14% met akkerbouw (LTO Noord: 11,0%, ZLTO: 38%, LLTB: 22,1%). Agrarisch natuurbeheer is de meest voorkomende MFL-tak, met uitzondering van provincies Zeeland en Flevoland alwaar respectievelijk meer Toerisme & Recreatie ondernemers aangesloten zijn en boerderijverkoop.

Aandeel per MFL tak bij LTO Nederland

Aandeel per hoofdsector in MFL

LEDENENQUÊTE

Eind 2017 en begin 2018 is er een ledenenquête afgenomen onder de leden van LTO Nederland. De enquête heeft in **totaal 1.809 respondenten** waarvan **946 respondenten (52%) hebben aangegeven dat zij één of meerdere MFL-takken op het bedrijf hebben**. In totaal vertegenwoordigen de respondenten 1.472 MFL-takken, **gemiddeld 1,5 MFL-takken per bedrijf**. De gemiddelde leeftijd van de respondenten die aangeven één of meerdere MFL-takken op het bedrijf te hebben, is 52 jaar en 78% geeft aan bedrijfshoofd te zijn. Van de groep respondenten die niet actief is in de multifunctionele landbouw geven **153 respondenten (ca 10%) aan in de toekomst een MFL-tak te willen starten**.

Omzet en potentie

Het gemiddelde percentage van de totale omzet die gegenereerd wordt uit de MFL-tak, is in de zorglandbouw 50%, de agrarische kinderopvang 34%, boerderijeducatie 4%, boerderijverkoop 21%, toerisme en recreatie 24%, agrarisch natuurbeheer 9%, vergaderruimtes 8% en korte ketens 29%.

Over de afgelopen 2 jaar geeft 35% van de respondenten aan gegroeid te zijn in MFL-omzet, bij 39% van de ondernemers is de MFL-omzet stabiel gebleven en bij slechts 6,5% is de MFL-omzet gedaald. De bedrijven met een stabiele omzet betreffen voor een groot deel ondernemers die aan agrarisch natuurbeheer doen en doorlopende afspraken hebben met vastgestelde vergoedingen.

De potentie van de MFL-omzet op het bedrijf voor de komende 5 jaar wordt door een merendeel van de respondenten stabiel verwacht (54,1%). **33% verwacht een groei** met een gemiddelde van 24%. Slechts 6% geeft aan binnen 5 jaar te stoppen met de multifunctionele landbouw.

MFL-tak	% totale omzet
Zorglandbouw	50%
Agrarische kinderopvang	34%
Boerderijverkoop	21%
Boerderijeducatie	4%
Toerisme & recreatie	24%
Agrarisch natuurbeheer	9%
Vergaderruimtes	8%
Korte ketens	29%

Opvolging

In de MFL heeft ruim 50% van de bedrijven wel zicht op opvolging en slechts een kleine 10% niet. Bij circa 40% van de MFL-ondernemers is zicht hebben op opvolging nog niet ter sprake. Deze cijfers zijn daarmee positiever te noemen dan de 60.2% van de landbouwbedrijven die geen zicht hebben op opvolging. 39.8% van deze bedrijven heeft wel zicht op bedrijfsopvolging. *(CBS, bedrijfshoofd van boven de 55 jaar)*

KNELPUNTEN EN BEHOEFTE

Multifunctionele landbouwondernemers ervaren knelpunten in de (door)ontwikkeling van hun multifunctionele bedrijven. Knelpunten die nadrukkelijk genoemd worden, zijn:

- wet- en regelgeving (39%);
- financiële problematiek (19%);
- opvolging (9%) ;
- het ontbreken van een plan van aanpak (7%).

26% van de ondernemers geeft aan andere knelpunten te ervaren.

De ondernemers geven de volgende behoeften aan om een (door)ontwikkeling van hun multifunctionele landbouwbedrijven te realiseren. De prioritering van deze behoeften komt in onderstaande volgorde:

- 1. Ontwikkelruimte in ruimtelijke ordening**
- 2. Groeipotentie bedrijven**
- 3. Versterking organisatie**
- 4. Passende regels**
- 5. Maatschappelijke allianties**
6. Infrastructuur o.a. digitaal
7. Kennis en Innovatie
8. Omgang risico's
9. Promotie
10. Opvolging
11. Statistiek en gegevens

CONCLUSIE

De multifunctionele landbouw (MFL) is een economisch sterke sector met grote maatschappelijke waardering. Dat maakt dat MFL relevant is en de komende jaren nog belangrijker gaat worden. MFL heeft een serieus verdienmodel voor boeren en tuinders. Circa 25% van de boeren en tuinders is actief in de MFL en 10% wil actief worden binnen nu en 5 jaar. **MFL-boeren leveren een grote maatschappelijke bijdragen, zorgen voor het platteland, weten aan te haken bij de maatschappij en zijn van grote economische waarde.** De vraag naar MFL-boeren groeit.

Op basis van het ledenonderzoek wordt opgemerkt dat er een relatieve grote groep van 5.137 leden van LTO Nederland actief is in de multifunctionele landbouw. Daarbij geven 153 van de 1.809 respondenten uit de ledenenquête aan in de toekomst een MFL-tak te willen beginnen. Voor de komende 5 jaar verwachten MFL-ondernemers in meerderheid een stabiele omzet (54%) tot een **groeierende omzet (33%)**; de laatste categorie verwacht een groei van gemiddeld 24%. Als belangrijkste knelpunt komt wet- en regelgeving naar voren. **Ontwikkelruimte in ruimtelijke ordening** is daarbij de belangrijkste behoefte.

LTO Nederland

Bezuidenhoutseweg 105
2594 AC Den Haag

Clusterspecialist MFL

Mieke Theunissen
mtheunissen@lto.nl
06 1094 3793

